

Dr. Balla Lajos
Dr. Kardos Sándor

A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában

(A cikk a *Bírák Lapja* előző számában megjelent tanulmány második,
egyben befejező része)

Tájékoztatás a vádról a terhelt által értett nyelven

Az Európai Emberjogi Egyezmény 6. cikk 3/a. pontja előírja, hogy „Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van arra, hogy a legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, amelyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól”.

A vádról történő megfelelő tájékoztatás a védekezés előfeltétele, hiszen ekkor tudja meg a vádlott, hogy mi ellen kell védekeznie.

A tájékoztatás akkor megfelelő, ha a védekezés előkészítését, gyakorlását lehetővé teszi. A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személynek tehát joga van arra, hogy tudomást szerezzen a terhére rótt bűncselekményről és ezek jogi minősítéséről, valamint a vád mindenféle módosulásáról.¹

Egy Olaszország ellen indult ügyben a csehszlovák kérelmező azt adta elő, hogy a vád természetéről és indokairól nem tájékoztatták az általa ismert nyelven és megfelelő részletességgel. Több alkalommal kérte a hatóságokat, hogy vagy az anyanyelvén, vagy az ENSZ valamelyik hivatalos nyelvén tájékoztassák a vádról. Mivel az olasz hatóságok ennek nem tettek eleget, a Bíróság a 6. cikk 3. bekezdés a) pontjának megsértése miatt elmarasztalta Olaszországot. Kifejtette, hogy a hatóságokat csak akkor nem terheli ez a kötelezettség, ha megállapítják, hogy a panaszos valójában elegendően tudott olaszul a vád lényegének megértéséhez.²

A tájékoztatás részletességének olyan mértékűnek kell lennie, hogy a bűncselekménnyel gyanúsított személy a tudomására jutott információk alapján kellő részletességgel fel tudjon készülni a védelme előkészítésére. Az is nélkülözhetetlen, hogy az ellene felhozott bizonyítékokat, amelyekre a vádat alapították, ismertessék vele.³

A tájékoztatásnak ténylegesen meg kell történnie, nem elég vélelmezni, hogy a vádról szóló információ eljutott a terheltnek. Az írásbeli forma nem követelmény, elég, ha szóban történik meg a tájékoztatás, de csak akkor, ha a vádlottat megfelelően tájékoztatták minden körülményről.⁴ Amennyiben a terhelt nem ismeri az eljárás nyelvét, nem szükséges az írásbeli fordítás, elég a szóbeli alak. Amennyiben kéri a fordítást, helyt

kell adni a kérelmének.⁵ Nem kell az egész ügyiratot lefordítani, elég, ha a váddal kapcsolatos iratokra korlátozódik; illetve nem kell az összes bizonyítéknak szerepelnie a fordításban, elég, ha a védelem előkészítéséhez szükséges bizonyítékok kerülnek lefordításra.

Megfelelő felvilágosításnak minősül az is például, ha a letartóztatási parancsból kitűnik a vád természete, vagy ha közlik a vád tárgyává tett cselekmény törvényi tényállását, még akkor is, ha túl általánosan fogalmaz. Például a Steel-ügyben a kérelmezők azt kifogásolták, hogy a részükre kézbesített vádirat hiányos információkat tartalmazott, mert a terhükre felrótt „közrend megsértése” túl általános fogalom. A Bíróság nem alapított meg egyezményesértést, mert véleménye szerint a vádlottak tisztában voltak az általuk elkövetett cselekmény természetével, illetve a vádirat minden olyan információt tartalmazott, melyek alapján a védelemre kellően felkészülhettek.⁶

Fontos kérdést vet fel, hogy vajon a vádlott, kérésére, kaphat-e szélesebb körű tájékoztatást? A többször említett Campbell és Fell ügyben a kérelmezők az Albany börtönben tiltakozó megmozdulásban vettek részt, melynek az őrség beavatkozása vetett véget. Campbell többek közt azt sérelmezte, hogy őt zendüléssel vádolták, de erről nem kapott megfelelő tájékoztatást. Ezért úgy döntött, hogy nem vesz részt a fegyelmi bizottság előtti tárgyaláson, ahol egyébként megfelelő tájékoztatást kaphatott volna. A Bíróság azt a gyakorlatot követi, hogy nem tekinthető a hatóságok hibájának, ha valakit, aki a szabadságvesztés büntetését tölti, direkt nem informálnak az ellene felhozott újabb vádról, ha az érintettnek lehetősége volt a börtönhatóságoktól további információt kérni, amivel azonban nem élt.⁷

Nincs jelentősége az esetleges elírásoknak, vagy olyan tévedéseknek, amelyek az ügy összes körülményei alapján nyilvánvaló hibáknak minősülnek.⁸

Alig van esetjog arra nézve, mely szerint a gyanúsítottat a legrövidebb időn belül tájékoztatni kell. Ennek mértékére vonatkozóan is mindig az egyedi körülmények mérlegelése ad választ. Nem egészen világos azonban, hogy mikor köteles az állam illetékes szerve a gyanúsítottat vagy vádlottat tájékoztatni az ellene felhozott vádról.

Az őrizetbe vett személyeknél az Egyezmény 5. cikk 2. bekezdése alkalmazandó, tehát haladéktalanul informálni kell az ilyen személyeket. A szabadlábon lévő gyanúsítottnál a két lehetséges szélső időhatár: a legkorábbi időpont, amikor megindul a nyomozás, a legkésőbbi, amikor a vádemelés megtörténik a bíróságnál. Blutman László szerint a legrövidebb időt attól az időponttól kell számítani, amikor megszületik a vád. A 6. cikk 3. bekezdés a) pontja tükrében a tájékoztatási kötelezettség a személy ellen megindított nyomozással mint a hivatalos értesítés egyik formájával kezdődik. Az a gyakorlat, hogy a nyomozás megkezdéséhez képest néhány óras késedelem még megengedett, néhány nap még elfogadható, de a több hetes késedelem elfogadhatatlan.⁹ E következtetéseket az az érv támasztja alá, hogy a védekezésnek sokszor már a nyomozati szakban meg kell kezdődnie, és ez úgy lehetséges, hogy a gyanúsított és védője tudja, hogy mi ellen kell védekezni.

Természetesen a vádtól eltérő minősítés (lásd 41-42.old.) kapcsán leírtaknak is meg kell felelni a megfelelő tájékoztatás követelményeinek.

1 X Egyesült Királyság elleni 11822/85 számú kérelme, a Bizottság 1987.okt.7-i döntése, E.H.R.R. 11.köt, 147.old.
2 Brozicek Olaszország elleni ügye, 1989. dec. 19-i ítélet, A sorozat, 167.köt.
3 Nielsen Dánia elleni 343/57. számú kérelme, a Bizottság 1959.szept.2-i döntése, D.R. 2.köt, 412.old.
4 10889/84. számú kérelem, Dec. 11.5.88, D.R. 56, 40.old.

5 Kamasinski Ausztria elleni ügye, 1989. dec. 19-i ítélet, A sorozat, 168.old.
6 Steel és mások Egyesült Királyság elleni ügye, 1998. szept. 23-i ítélet, Reports 1998-VII, 2719.old.
7 Campbell és Fell Egyesült Királyság elleni ügye, 1984. jún. 28-i ítélet, A sorozat, 80.köt.
8 Gea Catalán Spanyolország elleni ügye, 1995. febr. 25-i ítélet, A sorozat, 309.old.
9 8361/78. számú kérelem, Dec. 17.12.81, D.R. 27, 37.old.

A védelemhez és a védőhöz fűződő jogok érvényesülése, a védekezés előkészítése

A 6. cikk 3. bekezdés b) pontja megköveteli, hogy a vádlott „védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel” rendelkezzen. Az elegendő idő mértékét a strasbourgi szervek nem hajlandók in abstracto meghatározni, mindig az ügy összes körülményeit kell figyelembe venni. Vizsgálni kell az ügy természetét, bonyolultságát, és hogy melyik szakban van az eljárás. Figyelembe véve a panaszok jelentős számát, melyek a tárgyalás elhúzódására hivatkoznak, viszonylag ritka az olyan beadvány, mely kifogásolja, hogy nem volt elegendő idő a védelem előkészítésére.

A jelen pont megsértésére nem hivatkozhat az a terhelt, akit utóbb felmentettek, és olyan sem, aki kijelentette, hogy a továbbiakban nem kíván részt venni az eljárásban.

Annak eldöntéséhez, hogy ezt a rendelkezést betartották-e, nemcsak a vádlott számára, hanem a védelem számára megteremtett általános helyzetet is figyelembe kell venni. Az itt rögzített jogok esetleges sérelmét tehát csak a védelem egészéhez viszonyítva lehet vizsgálni, de előfordulhat az is, hogy egyetlen momentum olyan súlyosnak bizonyul, ami egyezményesértő.¹⁰ Így például önmagában az a körülmény, amikor a vád tárgyává tett cselekmény megváltozásáról a terheltet a jogorvoslati szakban véletlenül szereztek tudomást, beleütközött az Egyezménybe.¹¹

Ennek ellenkező esete is előfordulhat, amikor az egyébként aggályosnak tűnő körülmények – figyelembe véve az egész ügyet –, nem vezetnek egyezményesértéshez. Ez fordult elő abban az ügyben, amelyben a kérelmezőnek az első fokú eljárásban nem sokkal az ítélethozatal megelőzően rendelt ki a bíróság védőt, ráadásul a vele érdekellentétben lévő terhelttársával közösen. A másodfokú eljárásban lehetőség volt az ügy teljes körű felülvizsgálására, és a terheltet egy másik ügyvéd képviselte. Az összes körülmények mérlegelése alapján mellőzte Strasbourg az elmarasztaló ítéletet.¹²

Az, hogy milyen eszközök szükségesek a védekezés előkészítéséhez, nagymértékben függ a körülményektől. Elengedhetetlen viszont, hogy a vádlott konzultálhasson a védőjével harmadik személy hallótávolságán kívül, megfigyelés nélkül.¹³ A jogi képviselővel folytatott tanácskozás joga korlátozás alá eshet, amennyiben az állam, illetve az illetékes hatóság olyan kivételes körülményre hivatkozik, mely igazolja a korlátozást. Nem valósult meg egyezményesértés például akkor, amikor a vádlott titkos helyen volt, és ezért ügyvédjével bizonyos időszakokban nem érintkezhetett¹⁴, vagy amikor magánelzárás büntetését töltötte¹⁵, vagy amikor a terhelt jogi képviselője nem árulhatta el egyes tanúk személyazonosságát az ügyfelének.¹⁶

A terhelt és a védője közötti belső viszony tartalma általában nem tartozik az Egyezmény által védett jogok körébe. Vagyis nem minősül a védelemhez fűződő jog sérelmének, ha a jogi képviselő nem hajlandó követni a terhelt által követelt taktikát. Ilyenkor a védő visszaadhatja megbízatását.¹⁷

10 9627/81. számú kérelem, Dec. 14.3.84, D.R. 37, 5.old.

11 Pélassier és Sassi Franciaország elleni ügye, 1999. márc. 25-i ítélet, 25444/94.köt.

12 Twalib Görögország elleni ügye, 1998. jún. 9-i ítélet, Reports 1998-IV, 1415.old.

13 Can Ausztria elleni ügye, 1985. szept. 30-i ítélet, A sorozat, 96.köt.

14 X és Y Ausztria elleni 7909/77 számú kérelme, a Bizottság 1978.okt.12-i döntése, D.R. 15.köt.

15 8339/78 számú kérelem Dec. 12.7.79, D.R. 17, 180.köt.

16 Huber Ausztria elleni 5523/72 számú kérelme, a Bizottság 1974.okt.4-5-i döntése, R. 46.köt.

17 9127/80. számú kérelem, Dec. 6.10.81, D.R. 26, 238.old.

Nem ütközött az Egyezménybe, amikor a francia hatóságok nem kézbesítették a másodfokú bíróság nyilvánosan kihirdetett ítéletét, és ezért a kérelmező ennek részletes ismerete nélkül fogalmazta meg a fellebbezését. A Bíróság mindezt azzal indokolta, hogy a jogi végzettségű kérelmező a bíróságon az ítéletet megtekinthette volna, erre elegendő ideje (négy és fél hónap) volt.¹⁸

Szintén nem minősült a 6. cikk 3. bekezdés b) pontja megsértésének, amikor a kérelmezőnek a börtönben nem volt ugyan jogi képviselője, de a börtönhatóságoktól minden olyan jogi könyvet megkapott védelme előkészítéséhez, amelyet igényelt.¹⁹

Az is előfordulhat, hogy a terhelt maga nehezíti meg a saját védelmét. Ez fordult elő akkor, amikor a vádlott olyan védőt választott magának, aki nem beszélte a terhelt anyanyelvét.²⁰

Általánosan elmondható, hogy azok az eszközök, amelyekkel a védelemnek rendelkeznie kell, magukban foglalják a bizonyítékok vizsgálatát elősegítő sajátos eszközöket; például iratok vagy újságcikkek megvizsgálását, de megilleti a kérelmezőt jelen cikk alapján az is, hogy minden alkalommal bizonyítsa, hogy a védelme előkészítése érdekében szükséges volt-e a különleges eszköz.

A védelemhez való jog

A védelem elvének tartalma kettős. Jelenti egyrészt a hatóságok kötelezettségét a mentő és enyhítő körülmények felderítésére, valamint a terhelti jogokról és kötelezettségekről történő felvilágosításra, másrészt a terhelt védekezéshez való jogát, azt, hogy önmagát védje, vagy védelme érdekében védő működhessen közre.²¹

A strasbourgi szervek döntéseiben gyakran előforduló kifejezés a „védelem jogai”. Ez a kifejezés tartalmilag tágabb és eltérő tartalmú, mint a „védekezéshez való jog”. A védekezéshez való jog az igazságos tárgyalás egyik fontos eleme, de egyben összefoglaló, átfogó kategóriája is. A védekezéshez való jogot szabályozzák az Egyezmény 6. cikk 3. bekezdés a)-c) pontjai. Jelenti:

- a) a vádról történő megfelelő tájékoztatást
- b) a védekezéshez szükséges idő és lehetőség biztosítását
- c) személyesen vagy választott védő, vagy – bizonyos feltételekkel – ingyenesen kirendelt védő útján való védekezés biztosítását
- d) a védő lelkiismeretes és hatékony tevékenységét
- e) a védő ehhez szükséges jogainak a biztosítását²²

A 6. cikk 3. bekezdés c) pontja garantálja valamennyi, bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személy számára, hogy az ellene indított eljárásban akár személyesen, akár választott vagy kirendelt jogi képviselő útján védekezhessen. A Konvenció nem pusztán a védő formális jelenlétét kívánja biztosítani a büntetőeljárásban. A 6. cikk 3. bekezdés c) pontjának rendelkezései nem illuzórikusak, hanem nagyon is gyakorlatiak és haté-

18 Melin Franciaország elleni ügye, 1993. jún. 22-i ítélet, A sorozat, 261-A.köt.

19 11396/85 számú kérelem, Dec. 11.12.86, D.R. 50, 179.old.

20 6185/73 számú kérelem, Dec. 29.5.75, D.R. 2, 68.old.

21 Farkas Ákos-Roth Erika: Előadások a büntetőeljárás jog köréből, Bíbor Kiadó 2000. 46.o.

22 Blutman László: Az igazságos tárgyalás elve az Európai Emberi Jogi Egyezményben, in: Magyar Jog 1992. aug., 458.old.

konnyak kell, hogy legyenek. Ennek megfelelően egy jogi képviselő kijelölése önmagában még nem elegendő a hatékony jogi képviselethez, magának a képviseletnek kell hatékonyan lennie.²³ Úgy tekinti a védőhöz való jogot, mint a pártatlan bíróság előtti eljáráshoz való jog alapvető feltételét.

Amennyiben a terhelt nem személyesen védekezik, biztosítani kell számára, hogy védőt vehessen igénybe. Amennyiben a vádlott képes személyesen védekezni, de mégis védő útján akar védekezni, köteles az állam ezt lehetővé tenni számára. A személyes védekezéshez akkor nincs joga a vádlottnak, ha az adott állam joga az ügyfajta nézve ügyvédkenyszert ír elő.²⁴

A védőhöz való jog realizálódhat úgy, hogy a vádlott maga választ védőt a saját költségére, vagy úgy, hogy a bíróság ingyenes, kirendelt védőt biztosít számára. Az ingyenes jogi segítségnek két feltétele van: a vádlott anyagi helyzete nem teszi lehetővé számára egy ügyvéd felfogadását, és az igazságszolgáltatás érdekei úgy kívánják. Ez a jog az érintettet a jogorvoslati eljárásban is megilleti, illetve amennyiben nem tudja bizonyítani az anyagi rászorultságát, elég ennek valószínűsítése is.²⁵ Ez azt jelenti, hogy amennyiben nem rendelkezik anyagi eszközökkel, megkövetelhető tőle, hogy személyesen védekezzen, hacsak az igazságszolgáltatás érdekei nem követelik meg az ügyvédi képviseletet.

A vádlott anyagi helyzetének megítélése mindig mérlegelés kérdése, míg az igazságszolgáltatás érdekeivel kapcsolatban a kritériumokat a Bíróság a következőkben jelölte meg:

- a bűncselekmény súlyossága (mennyi a lehetséges maximális büntetési tétel),
- az ügy bonyolultsága,
- a vádlott személyi adottságai (iskolázottság, családi háttér, stb.).²⁶

Elvárják Strasbourgban, hogy az, aki nem rendelkezik a jogi képviselethez szükséges anyagi eszközökkel, legalábbis folyamodjon ingyenes jogi segítségért, mert a hatóságok ennek elmaradása esetén nem tehetők felelőssé az ingyenes jogsegély hiányáért.²⁷

Az sem ütközik az Egyezménybe, ha a terheltől elítélését követően kérik a kirendelt védők díját, amennyiben annak megfizetésére már módja van.²⁸

Nincs alanyi joga a terheltnek arra, hogy a jogi képviselet bizonyos módját megkövetelje, vagy hogy egy általa választott jogi képviselőt kérjen, valamint arra sincs alanyi joga, hogy a már kirendelt védő helyett másikat kérjen. Abban az esetben, amikor tiltakozik a részére kirendelt védő személye ellen, a Bíróság leszögezte, hogy jöllehet, a terhelt kívánságait figyelembe kell venni a kirendelő szervnek, ez nem jelentheti azt, hogy a terhelt feltétlenül maga választhatná meg a védőjét. Az igazságszolgáltatás érdekei ilyen esetben ugyanis fontosabbnak minősülnek.²⁹

Nem mellőzhető tehát a jogi képviselet, amennyiben az a tisztességes eljárás érdekében szükséges. A korábban már többször említett Campbell és Fell ügyben egyebek

közt például azért marasztalták el az Egyesült Királyságot, mert a kérelmezők elleni eljárás során nem gondoskodtak a részükre jogi képviseletről annak ellenére, hogy az ügyben a feltételes szabadság kitolása volt a tét.³⁰

Nemcsak az első- és másodfokú eljárásban kell biztosítani a jogi képviseletet, hanem a fellebbviteli eljárásban is, amennyiben felvetődnek olyan jogkérdések, amelyek védői közreműködést követelnek.³¹ Különösen fontos a jogi képviselet biztosítása a jogorvoslati eljárásban, amennyiben a jogorvoslati fórum széles körű, mind ténybeli, mind jogi felülvizsgálati hatáskörrel rendelkezik.³²

Az Egyezmény megsértésével jár, ha a bíróságok arra tekintettel, hogy a terhelt nem kíván személyesen részt venni a jogorvoslati eljárásban, nem engedélyezik számára, hogy ügyvédjével képviseltethesse magát. Ezt azzal indokolta a Bíróság, hogy elsődleges jelentősége van annak az elvnek, hogy a terheltet az eljárás minden szakaszában megfelelően védjék. A vádlott nem veszíti el ezt a jogát akkor sem, ha idézés ellenére nem jelenik meg a tárgyaláson, vagy ha a fellebbviteli döntés további jogorvoslattal nem támadható.³³

A jogi képviselet hiánya ilyenkor is csak akkor vezet a Konvenció sérelmére, ha az igazságszolgáltatás érdekei megkívánták a védelem jelenlétét. Ha például a kizárólag jogkérdésben döntő jogorvoslati eljárásban a védő írásban fenntarthatja a már benyújtott fellebbezést, és érdemi eljárási cselekményt nem végez; ha nem jelenik meg a tárgyaláson, a távollétében lefolytatott tárgyalás és meghozott ítélet nem egyezményesítő.³⁴

Önmagában a jogi képviselet biztosításával a tagállamok még mindig nem tesznek eleget a 6. cikk 3. bekezdés c) pontjának. Korábban már említettem, hogy a jogi képviseletnek hatékonyan kell lennie, nem lehet formális, elégtelen színvonalú.³⁵ Ha a hivatalból kirendelt ügyvéd hanyagsága, vagy a hatékony jogi képviselet ellátására való képtelensége nyilvánvalóvá válik, vagy ha az illetékes nemzeti hatóságok erről megfelelő módon tájékozottak, akkor kötelességük közbeavatkozni. Akár leválthatják az ügyvédet, akár feladatainak teljesítésére vehetik rá, akár más intézkedéseket tehetnek, mint például a tárgyalás elhalasztása azért, hogy a védő megfelelően felkészülhessen.³⁶ Amennyiben a kirendelt védő nem eléggé kvalifikált az ügysz, vagy a vádlottal való viszonya – nem a vádlott hibájából – megromlott, és ez akadályozza a védelmet, a bíróságnak új védő kirendeléséről kell gondoskodnia.

Az Artico-ügyben a bíróság kirendelt ugyan védőt a terhelt részére, ám az ügyvéd más elfoglaltságaira hivatkozva ténylegesen nem járt el. A hatóságok a kérelmező részére ennek tudomása ellenére sem rendeltek ki másik védőt, holott a kérelmező ezt kérte. Tehát a védőügyvéd pusztán kinevezése nem elégséges garancia az ügyvéd tényleges közreműködésére.³⁷ A Goddi-esetben, amely ugyanebben a témakörben mozog, a Bíróság megállapította, hogy az állam megsértette a terhelt ügyvédhez való jogát azzal, hogy nem idézte meg a választott ügyvédet a másodfokú kihallgatás időpontjára, ahol

23 Imbrioscia Svájc elleni ügye, 1993. nov. 24-i ítélet, A sorozat, 275.köt.

24 Gillow ügye, 1986-os ítélet

25 Pakelli Németország elleni ügye, 1983. ápr. 25-i ítélet, A sorozat, 64.köt.

26 Quaranta Svájc elleni ügye, 1991. máj. 24-i ítélet, A sorozat, 205.köt.

27 8821/79. számú kérelem, Rep. 8.12.83, D.R. 64, 5.old.

28 Croissant Németország elleni ügye, 1992. szept. 25-i ítélet, A sorozat, 237-B.köt.

29 Croissant Németország elleni ügye, 1992. szept. 25-i ítélet, A sorozat, 237-B.köt.

30 Campbell és Fell Egyesült Királyság elleni ügye, 1984. jún. 28-i ítélet, A sorozat, 80.köt.

31 Pham Hoang Franciaország elleni ügye, 1992. szept. 25-i ítélet, A sorozat, 243.köt.

32 Boner és Maxwell Egyesült Királyság elleni ügye, 1994. okt. 28-i ítélet, A sorozat, 300-B és 300-C.köt.

33 Van Greyseghem Belgium elleni ügye, 1999. jan. 21-i ítélet, 26103/95.köt.

34 Tripoldi Olaszország elleni ügye, 1994. febr. 22-i ítélet, A sorozat, 281-B.köt.

35 Imbrioscia Svájc elleni ügye, 1993. nov. 24-i ítélet, A sorozat, 275.köt.

36 pl. X Egyesült Királyság elleni, 9285/78. számú kérelme, a Bizottság 1978.okt. 9-i döntése, D.R. 15, 242. old.

37 Artico Olaszország elleni ügye, 1980. máj. 13-i ítélet, A sorozat, 37.köt.

a vádlott sem volt jelen. Ezért kirendeltek egy új védőt, aki érdemben semmit nem tett, csak fenntartotta a kollégája által benyújtott fellebbezést, így a bíróság még ezen a tárgyaláson elítélte a kérelmezőt.³⁸ Egy másik ügyben a kérelmező első kirendelt ügyvédje, mielőtt bármit is tehetett volna az ügyben, beteget jelentett, és a hatóságok csak 3 nappal a tárgyalás előtt rendeltek ki számára másik védőt, akinek nem volt ideje arra sem, hogy a kérelmezővel a tárgyalás előtt találkozzon, még kevésbé arra, hogy megfelelően felkészüljön a védelemre. Az ilyen körülmények között lefolytatott tárgyaláson a kérelmezőt elítélték. A Bíróság természetesen elmarasztalta Portugáliát.³⁹

Más a helyzet, ha a kirendelt védő nem ügydöntő jellegű mulasztást követ el. Az ilyen esetek nem vezethetnek az állam elmarasztalásához.

Az állam nem tehető felelőssé a kérelmező által meghatalmazott védő esetleges hibáért sem. Elmarasztalás alapjául csak az igazságszolgáltatási szerveknek az ügygel kapcsolatban elkövetett hibái szolgálhatnak.⁴⁰ Ez történt például abban az ügyben, amelyben a kérelmező számára a hatóságok nem biztosítottak kellő időt az előkészítő irat benyújtására, és a tárgyalás napjáról sem értesítették, ezáltal megfosztották a tényleges és hatékony védekezés lehetőségétől.⁴¹

Az ártatlanság vélelmét csak úgy lehet érvényesíteni, ha a vádlottat, vagy a nyomozás alá vont személyt megvédik attól, hogy önmagát vádolja. Ezért a terhelt ártatlanságának vélelméhez való joga érvényesítéséhez fontos, hogy a vádlott ne maradjon képviselő nélkül, különösen az állami beavatkozás kezdeti szakaszaiban. Adott esetben ugyanis nem elegendő, ha a védő csak a bírósági eljárásban, vagy csak a nyomozás későbbi szakában kapcsolódik be az ügybe. Előfordulhat, hogy olyan lényeges érdekek forognak kockán, amelyek azonnali védői részvételt követelnek. Ez történt például a Murray-ügyben, amikor is a terhelt hallgatáshoz való jogával élt, és ebből a hatóságok következtetéseket vontak le. Mivel ezek a következtetések elítélés alapjául is szolgálhatnak, így kezdetektől fogva feltétlenül fontos lett volna az ügyvéd részvétele. Ezért a Bíróság elmarasztaló döntést hozott.⁴²

Alapvető joga a vádlottnak, hogy személyesen védekezhessen az ellene folyó büntetőeljárásban. Ennek különösen akkor kell érvényesülnie, ha súlyos büntetés kiszabása a tét. Ilyenkor az érintett állam nem védekezhet azzal, hogy a terhelt eljárásjogi kifogásokkal élt, anyanyelvét kívánta használni, stb. ezért nem vehetett személyesen részt a tárgyaláson.⁴³ Akkor viszont, amikor a terhelt nem vehet személyesen részt a tárgyaláson, de jogi képviselője igen, és minden feltétel adott, hogy megfelelően képviselje az érdekeit, nem ütközik a 6. cikkbe. Ilyenkor viszont a kérdéses eljárás csak jogkérdésre szorítkozhat. Amennyiben viszont érdemi kérdések megvitatása is beletartozik a bíróság hatáskörébe, a terhelt személyes jelenlétét lehetővé kell tenni.⁴⁴

Itt említeném meg azt, hogy milyen megítélés alá esik Strasbourgban a védői helyettesítés. Kevés olyan esetet tárgyaltak a strasbourgi szervek, melyben a kérelmező a 6. cikk megsértésére hivatkozott volna olyan alapon, hogy az állam fikciót alkalmazva

38 Goddi Olaszország elleni ügye, 1984. ápr. 9-i ítélete, A sorozat 76.köt.

39 Daud Portugália elleni ügye, 1998. ápr. 21-i ítélet, Reports 1998-II, 739.old.

40 Tripoldi Olaszország elleni ügye, 1994. febr. 22-i ítélet, A sorozat, 281-B.köt.

41 Vacher Franciaország elleni ügye, 1996. dec. 17-i ítélet, Reports 1996-VI, 2138.old.

42 Murray Egyesült Királyság elleni ügye, 1996. febr. 8-i ítélet, Reports 1996-I, 30.old.

43 Zana Törökország elleni ügye, 1997. nov. 25-i ítélet, Reports 1997-VII, 2533.old.

44 Kremzow Ausztria elleni ügye, 1993. szept. 21-i ítélet, A sorozat, 268-B.köt., és Belziuk Lengyelország elleni ügye, 1998. márc. 25-i ítélet, Reports 1998-I, 558.old.

úgy tekintette az ügyvédet, mint a vádlott helyettesítőjét bizonyos körülmények esetén. A helyettesítés kérdése merült föl a Kamasinski esetben. A kérelmező nem beszélt az eljárás nyelvét, és mégis úgy hallgatták ki, hogy sem tolmácsot, sem jogi képviselőt nem vehetett igénybe, nem juthatott hozzá a bizonyításnál felhasznált iratokhoz. A védő csak napokkal a vádemelés után látogatta meg, és ekkor is megtagadta, hogy tárgyaljon vele az ellene felhozott bizonyítékokról. A tárgyaláson megtagadták tőle, hogy kérdéseket tegyen föl, és azt a kérését, hogy a másodfokú tárgyaláson jelen legyen, elutasították. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy nem sérült a 6. cikk, mert a védőügyvédnek megvolt a lehetősége arra, hogy betekinthesse az iratokba, kliensével tanácskozhatott, stb. Ennek folytán úgy látszik, hogy a Bíróság a fent említett jog jogosultjaként inkább az ügyvédet, semmint a terheltet tekinti. A jog ilyen értelmezését alátámasztotta a Bíróság azon véleménye, mely szerint a tanúk kérdésekor a kérelmező egy tekintet alá esik az ügyvédjével, aki az ő érdekében eljár, ezért semmilyen felelősséggel nem tartozik az állam az ügyvéd döntéseiről ebben a vonatkozásban.⁴⁵

A vádlott távollétében tartott tárgyalás is ebbe a körbe esik. Az ún. „in absentia” pereknél az adott államnak alapos okkal kell alátámasztania ezt, és az ilyen eljárásnak inkább kivételnek, mint főszabálynak kell lennie. A Colozza-ügyben a kérelmezőt a bíróság eltűntnek, illetve a büntetőeljárás alól kibújónak nyilvánította. Tény, hogy a vádlott elköltözött a büntetőeljárás alatt, de elköltözését bejelentette, s a hatóságokkal kapcsolatban volt egy másik ügye miatt. A tárgyaló bíróság kétszer jelölt ki védőt a számára, de az ügyvéd egyszer sem járt el az érdekében. A Bíróság kijelentette, hogy bármilyen olyan jogi védelem, amely szerint a távollévő vádlottat úgy lehet tekinteni, mint aki lemondott a tisztességes tárgyaláshoz való jogáról, a 6. cikkbe ütközik.⁴⁶ Hasonló egyezményesértés történt a Goddi-ügyben és a Brozicek-ügyben is.

Egy nem régi ügyben a vádlott távollétében megtartott esküdtzéki tárgyaláson a védelem azért nem gyakorolhatta jogait, mert a vádlott korábban több tárgyaláson nem jelent meg. A Bíróság a 6. cikk 1. bekezdésnek a megsértését a 3. bekezdés c) pontjával összefüggésben állapította meg. Kifejtette, hogy bár a vádlottnak az a joga, hogy ügyvéd segítségével hatékonyan biztosítsa védelmét, nem abszolút jog, azonban szerepel a tisztességes eljárás alapvető elemei között, és a vádlott nem veszti el ezt automatikusan amiatt, mert nincs jelen a tárgyaláson. A törvényhozó még akkor sem büntetheti a vádlottat a védelem jogának megvonásával, ha csökkenteni kívánja az indokolatlan távollétek számát.⁴⁷

A védekezéshez való jog nem foglalja magában azt a lehetőséget, hogy olyan kijelentéseket tegyen a vádlott vagy a védője, mely büntetőeljárás alapjául szolgálhat. A védekezéshez való jogot nem sérti, ha ilyen eljárás indul később, legfeljebb az, ha védekezés közben fenyegetik meg a vádlottat vagy a védőt ilyen, későbbi eljárással.⁴⁸

A védelemhez fűződő jog nem használható visszaélészerűen sem. Amennyiben például a terhelt azért vonja vissza a védője meghatalmazását közvetlenül az érdemi tárgyalás előtt, hogy ebből kifolyólag kieszközölhesse a tárgyalás elhalasztását, a kérelmet el fogja utasítani Strasbourg.⁴⁹

45 Kamasinski Ausztria elleni ügye, 1989. dec. 19-i ítélet, A sorozat, 168.köt.

46 Colozza Olaszország elleni ügye, 1985. febr. 12-i ítélet, A sorozat, 89.köt.

47 Krombach Franciaország elleni ügye, 2001. febr. 13-i ítélet

48 Brandstetter Ausztria elleni ügye, 1991. aug. 28-i ítélet, A sorozat, 211.köt.

49 8251/78. számú kérelem, Dec. 11.10.79, D.R. 17, 166.old.

A terhelt és a védő kapcsolattartására vonatkozóan a védekezés előkészítése során írottakat kell figyelembe venni.

A fegyverek egyenlőségének elve

A 6. cikk 3. bekezdés d) pontja is csak az egész eljáráshoz képest vizsgálható. Kira-godott momentumnak csak akkor van jelentősége, ha önmagában is alkalmas arra, hogy az eljárás tisztességességét megkérdőjelezze.

A 6. cikk 3. bekezdés d) pontja szerint büntető ügyekben a feleknek egyenlő lehe-tőséget kell biztosítani ahhoz, hogy tanúkat vonultassanak fel, és a bíróság ugyanolyan bánásmódban részesítse az egyik fél tanúit, mint a másikat. Ez voltaképpen a tanúál-lítás joga és a tanúval való hátrányos bánásmód tilalma. Büntető ügyekben egy tanú megidézésének és meghallgatásának megtagadása kellő alap nélkül jogsértést jelent e rendelkezés szerint.

A strasbourgi gyakorlat a tanú fogalmát kiterjesztően értelmezi. Tanúvallomásnak minősül minden olyan szóbeli megnyilvánulás, melyet a bíróság az ügy érdemi meg-ítélése során felhasznál. Ezért nem szükséges, hogy az illető személyt a nemzeti jog tanúnak minősítse, vagy hogy személyesen megjelenjen a bíróság előtt. Elegendő az is, ha mondjuk a nyomozás során tett vallomását felolvassák.⁵⁰ Tanúnak minősül a terhelt tettestársa is, ha elkülönített tárgyaláson tárgyalják az ügyét.⁵¹

A szakértők szerepe hasonló a tanúkéhoz a strasbourgi szervek gyakorlatában. A szakértőkkel kapcsolatban ugyanolyan problémák merülnek fel, mint a tanúk esetében. A tisztességes tárgyaláshoz való jog nem foglalja magában, hogy a bíróság új szakértőt nevezzen ki a védelem kérésére, ha a bíróság által korábban kinevezett szakértő a vád-lott számára hátrányos szakvéleményt ad.⁵² Ilyen kötelezettsége legfeljebb akkor van a bíróságnak, ha a szakértő elfogultsága valószínűsíthető.

A fél jogosult arra, hogy a saját költségén szakértőt fogadjon fel, azonban termé-szetes, hogy a bíróság által kirendelt szakértő véleménye nagyobb súllyal esik latba. Mindamelllett a fél szakértőjének véleménye kétségesse is teheti a bíróság által kirendelt szakértő véleményét, és ezáltal új szakértő válhat szükségessé.

A szakértőket nem feltétlenül a tanúkra vonatkozó követelmények szerint kell meg-ítélni. Előfordulhat, hogy a szakértőkkel kapcsolatos problémákat a tisztességes tárgya-lással kapcsolatban fogják elbírálni, tehát a 6. cikk 1. bekezdés alapján. Ilyen probléma merül fel, ha a bíróság a vádlott által megjelölt szakértőt tanúként hallgatja ki (lásd Bönisch-ügy, 45.old.).

Általános gyakorlat, hogy e ponttal kapcsolatban csak a terhelt hivatkozhat az Egyez-mény megsértésére, a magánfél már nem.⁵³

A tanúkkal kapcsolatban a gyakorlatban a következő problémák merülnek fel:

1. a fél által megnevezett összes tanút ki kell-e hallgatni a bíróságnak,
2. a másik fél tanúinak kikérdezéséhez való jog (mint a kontradiktórius tárgyalás egyik eleme),

50 Kostovski Hollandia elleni ügye, 1989. nov. 20-i ítélet, A sorozat, 166.köt.

51 13445/87. számú kérelem, Dec. 14.10.91, D.R. 71, 84.old.

52 Brandstetter Ausztria elleni ügye, 1991. aug. 28-i ítélet, A sorozat, 211.köt.

53 9938/82. számú kérelem, Dec. 15.7.86, D.R. 48, 21.old.

3. a kikérdezés jogának gyakorlása (milyen kérdések tehetők fel), a tanúval való bánásmód a bíróság részéről (ez a bíróság pártatlanságának kérdésé-hez vezet, ezért erre itt nem térek ki).⁵⁴

ad 1.) Büntető ügyekben a tanúállítás joga kevésbé korlátozott. Viszont nem ütközik az Egyezménybe, ha a terhelt által kihallgatni kért tanúk közül nem mindet idézi meg a bíróság. Ehhez elegendő hivatkozási alap, ha a bíróság megítélése szerint a kérdéses tanú kihallgatá-sa nem szolgálná az igazság kiderítését. Ebből következően nem elegendő a terheltnek arra hivatkoznia, hogy egy tanút kérése ellenére nem hallgatott ki a bíróság. Valószínűsítene kell, hogy a tanú kihallgatására az igazság kiderítése érdekében szükség lett volna.⁵⁵

Nyilvánvaló tehát, hogy a tanúállítás jogával való visszaélést meg kell akadályozni. Ezért a féltől megkívánható, hogy előre nyilatkozzon, a megidézendő tanúval mit kíván bizonyítani. További ésszerű korlátozása a tanúállítás jogának, hogy az állam törvényei bizonyos személyeket mentesíthetnek a tanúskodási kötelezettség alól.

Ha a bíróság mindennemű indoklás nélkül mellőzi a terhelt által kihallgatni kért tanú megidézését, beleütközik a 6. cikk által támasztott elvárásokba.⁵⁶

Amennyiben a bírósági tárgyalásra megidézett tanúk távol maradnak, és a bíróság meg sem kísérel kényszerítő eszközöket alkalmazni velük szemben, hanem távolmara-dásuk ellenére ítéletet hoz, egyezményesértő.⁵⁷

Az a terhelt, akivel szemben az eljárást megszüntették, vagy akit felmentettek, nem hivatkozhat eredményesen a tanúkihallgatással kapcsolatos jogainak megsértésére.⁵⁸

ad 2.) A kontradiktórius eljárás lényege, hogy a félnek lehetősége legyen arra, hogy ellenérvet hozzon fel a másik fél érveivel szemben, illetve észrevételeket tegyen a másik fél állításaira. E problémakörben merül fel a legtöbbször az, hogy a bíróság nem bizto-sítja megfelelően a tanúk és a szakértők kikérdezését. Szakértők esetében egy szakértő megállapításainak megkérdőjelezéséhez tartozik a fél azon joga, hogy egy másik szak-értői véleményt állíthasson szembe.

Több büntető ügyben a panasz egyik oka az volt, hogy a tanúkat a vád nem vonultatta fel, hanem a rendőrségen tett vallomásaikat olvasták fel. A Bíróság kifejtette, hogy ön-magában nem jelent jogsértést, ha a tanú nem jelenik meg személyesen a tárgyaláson, és a tanúvallomását ott bizonyítékként olvassák fel. A bíróság a felolvasott tanúvallomást azonban csak akkor veheti bizonyítékként figyelembe, ha a vádlottnak illetve képvisel-őjének az eljárás korábbi szakaszában megfelelő lehetőséget biztosított a tanú kikérde-zésére. Amennyiben ilyen lehetőség nem volt, illetve csak korlátozottan érvényesült, sérül a 6. cikk. Így abban a Belgium elleni ügyben, amelyben a terhelt hozzátartozóinak vallomásai alapján hozták meg az ítéletet, annak ellenére, hogy a rokonok élve ezzel a jogukkal, a bírósági szakban megtagadták a vallomástételt, így a védelemnek nem volt lehetősége kikérdezni őket, egyezményesértés történt.⁵⁹

54 Blütman László: Az igazságos tárgyalás elve az Európai Emberi Jogi Egyezményben, in: Magyar Jog 1992. aug., 460.old.

55 9060/80. számú kérelem, Dec. 11.3.82, D.R. 28, 127.old.

56 Vidal Belgium elleni ügye, 1992. ápr. 22-i ítélet, A sorozat, 235-B.köt.

57 Delta Franciaország elleni ügye, 1990. dec. 19-i ítélet, A sorozat, 191-A.köt.

58 8307/78. számú kérelem, Dec. 11.7.80, D.R. 21, 116.old.

59 Unterpringer Ausztria elleni ügye, 1986. nov. 24-i ítélet, A sorozat, 110.köt.

Probléma merül fel az anoním tanúk kikérdezését illetően is. A névtelen tanúvallo-
más felhasználására vonatkozóan a Bíróság a Kostovski-ítéletben válaszolt. Az ügyben
a panaszos egy bankrablás vádlottja volt. Az eset két tanúja névtelen kívánt maradni,
félvén a megtorlástól. A panaszos védője írásban kérdéseket tehetett fel, ám azok több-
ségére nem kapott választ, mert az felfedte volna a tanúk személyazonosságát. A bíróság
ugyanakkor bizonyítékként fogadta el a tanúvallomásokot, és nagyrészt erre alapoz-
va hozta meg ítéletét. A Bíróság elmarasztalta Hollandiát. Indokolása szerint névtelen
vallomások elmarasztaló ítéletet megalapozó bizonyítékként való felhasználása össze-
egyeztethetetlen a rendes bírósági eljárás garanciáival. A Bíróság álláspontja szerint a
tárgyalás szakaszában az eljárás nem ellensúlyozta azokat az akadályokat, melyek a
védelmet a tanúk névtelensége folytán korlátozták. A bírák nem látták a névtelen tanú-
kat, és így nem is alkothattak véleményt a szavahihetőségükről. Ráadásul, ha a védelem
nincs tisztában egy tanú személyazonosságával, nem tudja azt sem megállapítani, hogy
elfogult, ellenséges, vagy hiteltelen-e.⁶⁰

Nem sérti ugyanakkor a 3. bekezdés d) pontját, ha az ügyben nem perdöntő jelentő-
ségű tanúkat a nyomozás során személyazonosságuk feltárása nélkül kihallgatják, és az
iratokat az eljárás részévé teszik anélkül, hogy a terhelt kikérdezte volna őket, feltéve ha
ezt a védelem maga sem kérte az eljárás folyamán.⁶¹

Sérült a fegyveregyenlőség elve abban a svájci ügyben, melyben a kábítószer-ke-
reskedelemmel vádolt terhelt semmilyen lehetőséget nem kapott arra, hogy a beépített
ügynök vallomását megkérdőjelezhesse, holott a vád az általa adott információkon ala-
pult. A hatóságok meg sem kísérelték feloldani a vád és a védelem közti érdekellentétet,
beérték a védelem lehetőségeinek korlátozásával. A Bíróság ítéletében előadta, hogy a
kontradiktórius tárgyalás csak a védelem jogának tiszteletben tartásával korlátozható.
Viszont sem a vizsgálóbíró, sem a bíróság nem tudta vagy nem akarta meghallgatni
a beépített ügynököt és ezáltal ütköztetni a nyilatkozatait a kérelmező kijelentéseivel.
Másképp az eljárás egyik szakaszában sem állt módjában a panaszosnak vagy a képvise-
lőjének, hogy kérdéseket intézzenek hozzá, vagy kétségbe vonják szavahihetőségét.⁶²

Nem egyezményesítő, ha egy tanút a nyomozati eljárás során kihallgatnak, szembe-
sítenek is a terhelttel, de a tanú a bírósági eljárás idejére eltűnik, és nem lehet kideríteni
hollétét. Amennyiben ugyanis a védelemnek megvan a lehetősége arra, hogy a tárgya-
láson az ilyen tanú vallomásának a hitelt érdemlőségét megkérdőjelezhesse, illetve ha a
bíróság az ítéletet számos egyéb bizonyítékra alapozva hozza meg, nem sérül a 6. cikk
3. bekezdés d) pontja.⁶³

Az sem ütközik a Konvencióba, ha a tanú nyomozati szakban való kihallgatása
során nem lehetett jelen a védelem, de utóbb, a tárgyaláson szabályosan kihallgatják a
tanút.⁶⁴

A fegyveregyenlőség elvének nagyon fontos eleme a peranyaghoz való hozzájutás.
Ez lehet a felek egyenlő helyzetének egyik követelménye, ugyanakkor a kontradiktórius
eljárás közvetlen feltétele, szerepelhet a védelem jogai között, de része lehet a véde-
kezéshez való jognak is. Magában foglalja azt, hogy a vádlott megismerhesse védelme

60 Kostovski Hollandia elleni ügye, 1989. nov. 20-i ítélet, A sorozat, 166.köt.

61 Brandstetter Ausztria elleni ügye, 1991. aug. 28-i ítélet, A sorozat, 211.köt.

62 Lüdi Svájc elleni ügye, 1992. jún. 15-i ítélet, A sorozat, 238.köt.

63 Isgro Olaszország elleni ügye, 1991. febr. 19-i ítélet, A sorozat, 194-A.köt.

64 8414/78. számú kérelem, Dec. 4.7.79, D.R. 17, 231.old.

előkészítése érdekében az eljárás egésze alatt végzett nyomozás eredményeit, valamint a
vádott azon jogát, hogy rendelkezzen minden olyan, a hatóságok által beszerzett lényeg-
es bizonyítékkal, amely saját maga igazolására szolgál, vagy büntetése csökkentését
eredményezheti.⁶⁵

A védelem iratmegtekintési joga korlátozható, amennyiben például az iratok titkos-
nak minősülnek.

Nem aggályos az a megszorítás, melynek értelmében kizárólag csak a védelmet el-
látó ügyvéd, vagy a vádlott maga – amennyiben nincs jogi képviselője – személyesen
tekinthet bele az iratokba. Amennyiben viszont a jogi képviselő nélkül eljáró terheltnek
egyáltalán nem engedik meg, hogy az ügy iratait személyesen áttanulmányozhassa, az
Egyezmény megsértését jelenti.⁶⁶

Egy 2000-es ítéletben a Bíróság egyezményesítést állapított meg, mert a finn bíró-
ságok a folyamatban lévő büntetőeljárás során nem közöltek egy írásbeli bizonyítékot a
kérelmezővel. Ez a bizonyíték egy kiegészítő rendőrségi jelentés volt, és csak mintegy
egy hónappal a másodfokú határozat meghozatala előtt terjesztette az ügyész a fellebb-
viteli bíróság elé. Nem volt tudható, hogy az ügy értékelése során jelentős volt-e, ám erre
tekintet nélkül nem volt meg az ésszerű lehetősége a védelemnek, hogy arra reagáljon.
Nem helyezhető egyik fél sem hátrányosabb helyzetbe a másikkal szemben.⁶⁷

Egy másik ügyben a vádhatóság a közérdekre hivatkozva az eljáró bírót tudta és
hozzájárulása nélkül fontos bizonyítékokat nem bocsátott a védelem rendelkezésére. A
Bíróság rámutatott arra, hogy az ügy idején hatályban lévő jogszabályok szerint a vád-
hatóságnak erre joga volt, de az ilyen eljárás nem felel meg a tisztességes eljárás köve-
telményeinek. Az elv ugyanis azt jelenti, hogy nem lehet a védelemtől elzárni az ügyre
vonatkozó egyetlen, akár a vádlottat terhelő, akár mellette szóló bizonyítékot sem, mert
ez sérti az esélyek egyenlőségét. (Egyébként a 6. cikk 1. bekezdés alapján állapította
meg a jogsértést.)⁶⁸

ad 3.) A tanúk kikérdezésének gyakorlása tekintetében Strasbourg igen széles mér-
legelési lehetőséget biztosít a nemzeti bíróságoknak, hogy eldöntsék, milyen kérdések
feltevéseit engedjék meg. Ezért a nemzeti bíróság szabadon mérlegelhet, hogy a kérdésre
adott válasz hozzájárul-e a tényállás felderítéséhez.

A Konvenció speciális jellegéből adódóan a fegyveregyenlőség elve kizárólag a ta-
núk vonatkozásában került nevesítésre. A vádlott és az ügyész joga ahhoz, hogy egyenlő
eséllyel „vívják meg” a bíróság előtt „csatájukat”, kifejezetten nem szerepel a 6. cikkben.
Olyan jog ez is tehát, amelyet a strasbourgi szervek vezettek le az Egyezmény szövegé-
ből.

A Pataki és Dunshirn-ügyben⁶⁹ a Bizottság a 6. cikkel ellentétesnek ítélte azt az
osztrák gyakorlatot, amelynek alapján a fellebbviteli bíróságnak a vádlott távollétében
lefolytatott ülésén az ügyész jelen lehetett, sőt hozzászólhatott a bírák tanácskozásához.
Ugyanígy a Borgers-ügyben a Bíróság megerősítette a Bizottságnak a korábbi ügyben
hozott határozatát.

65 Kröcher és Möller Svájc elleni 8463/78 számú kérelme, a Bizottság 1981.júl.9-i döntése, D.R. 26.köt.

66 Foucher Franciaország elleni ügye, 1997. márc. 18-i ítélet, Reports 1997-II, 452.old.

67 Kuopila Finnország elleni ügye, 2000. ápr. 27-i ítélet

68 Rowe és Davis Egyesült Királyság elleni ügye, 2000. febr. 16-i ítélet

69 596/59 és 789/60. számú kérelmek, a Bizottság 1961-es döntése

Az érintett tagállamok a szóban forgó mindkét ügyben azzal védekeztek, hogy a felbontási eljárásban az ügyész nem mint érintett fél, hanem mint a bíróság tanácsadója járt el. Ez az érvelés nem győzte meg a strasbourgi szerveket.

A Bulut-ügyben a semmitőszék előtt a legfőbb ügyész a semmisségi panasszal kapcsolatban érdemi indítvánnyal élt, amelyet nem közöltek a védelemmel. Erre tekintettel megállapította a Bíróság a 6. cikk sérelmét. A fegyveregyenlőség elve minden félnek megadja azt a lehetőséget, hogy álláspontját oly módon fejthesse ki, amely révén nem kerül ellenfelénél hátrányosabb helyzetbe. A védelem dolga eldönteni, hogy az ügyészi észrevételt érdemesnek tartja-e válaszra, vagy sem. Nem tekinthető tisztességesnek az az eljárás, amelyben a vád képviselőjének indítványára a védelem nem tud válaszolni.⁷⁰

A fegyveregyenlőségre vonatkozóan érvényesülnek a tisztességes eljáráshoz való jog kapcsán kifejtettek (lásd 45-46.old.).

Az ingyenes tolmácsoláshoz való jog

E jogot az Egyezmény 6. cikk 3. bekezdés e) pontja tartalmazza, de természetesen ez is része a tisztességes tárgyalás elvének. A tolmácsoláshoz való jog feltétlen, tehát az érintetteknek alanyi jogon biztosítani kell abban az esetben, ha a vádlott nem érti, illetve nem beszél megfelelően a tárgyaláson használt nyelvet. Általában megállapítható, hogy a vádlottat olyan helyzetbe kell hozni, hogy a tárgyalás, az eljárás menetét megérthesse, és abban olyan mértékben vehessen részt, amely biztosítja számára a tisztességes eljárást.

Ez a jog arra való tekintet nélkül illeti meg a terhelteket, hogy a bűnösségüket utóbb megállapítják-e. Ez azt jelenti, hogy a terhelttől jogerős elítélése esetén sem követelhetők a tolmácsolással kapcsolatos költségek.⁷¹

Ugyanez érvényes a szabálysértések vonatkozásában is, amennyiben súlyuknál fogva kimerítik a büntetőjogi vád fogalmát.⁷²

A tolmácsolásnak a bíróság és a terhelt között kell érvényesülnie, nem feltétlenül terjed ki a terhelt és a védő közötti tolmácsolásra.⁷³ A Bíróság megítélése szerint a vádlott által választott és finanszírozott védővel való kapcsolattartásból eredő költségekre nem terjed ki a 6. cikk 3. bekezdés e) pontja.

A tolmácsoláshoz való jog nemcsak a bírósági tárgyalásra korlátozódik, hanem azt jelenti, hogy a vádlott megismerje és megértse az ellene indított eljárás során keletkezett összes iratot azért, hogy tisztességes eljárásban részesüljön. Ez kiterjed a nyomozásra, valamint az iratok fordítására. A Bíróság a Luedicke ítéletben kimondta, hogy ez a jog kiterjed a bíró előtti első megjelenésére, az előzetes letartóztatás ellenőrzésére, a vádirat fordítására és magára a tárgyalásra.⁷⁴ Ugyancsak kiterjed a bírósági ítéletre is.⁷⁵ A felbontási eljárásban is alkalmazni kell.

A rendelkezés nem követeli meg az összes irat írásbeli fordítását, sem az írásbeli

bizonyítékokat vagy az iratok között lévő hivatalos dokumentumokét.⁷⁶ A tanúvallomásokat sem kell szinkrontolmácsolással fordítani, illetve a tárgyaláson történő tolmácsolásnak sem kell szimultán tolmácsolásnak lenni, elegendő a lényegre törő, összefoglaló tolmácsolás.⁷⁷ A tolmácsolás során biztosított segítségnek lehetővé kell tennie, hogy a vádlott megtudja, hogy mivel vádolják, és védekezni tudjon.⁷⁸

A 6. cikk 3. bekezdés e) pontja nemcsak a tolmács kijelölésére vonatkozik, hanem a tolmácsolás minőségének bizonyos fokú ellenőrzésére is kiterjed. A tolmácsolásnak tehát megfelelő színvonalúnak kell lennie.⁷⁹

A nemzeti kisebbséghez tartozó terhelten, amennyiben a hatóság hivatalos nyelvét is beszéli, nem illetik meg a 3. bekezdés e) pontjában biztosított jogok.⁸⁰

A panaszos utólag nem hivatkozhat arra, hogy nem értette meg jól az eljárás során történeteket, ha ő maga nem indítványozta tolmács biztosítását.⁸¹

A tanulmány összegzéseként megállapíthatjuk, hogy a tisztességes eljárás az igazságszolgáltatás megfelelő működésének egyik középponti fogalma, és a bírósági eljárás garanciáinak legfontosabb gyűjtőkategóriája. A Bíróság (korábban a Bizottság is) legtöbbször igen gondosan elkerüli, hogy pontosan meghatározzon, definiáljon egy-egy fontosabb fogalmat. Ilyenkor mindig visszatérő megállapítás, hogy nem lehet általános definíciót adni, és a konkrét körülmények mérlegelése során kell dönteni a fogalom alkalmazhatóságáról.

A Bíróság esetről esetre alakítgatja a tisztességes eljárás fogalmának tartalmát. A kifogásolt eljárást konkrétan, egészében tekinti át, és dönti el annak tisztességes vagy tisztességtelen voltát, és nem hajlandó a tárgyalás egy-egy aspektusát önmagában értékelni.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága az Egyezmény által felállított jogi szerv, az alapvető jogok védelmének elsőszámú bírói fóruma. Napjainkban aligha értékelhetjük túl annak a szellemi befolyásnak a jelentőségét, amely a Strasbourgban működő, európai jogérvényesítő Bíróság működéséből származik. Az a feladat, amit az európai demokratikus államok rábíztak, minden olyan állampolgárt, külföldit és hontalant érint, akik ezen országok joghatósága alá tartoznak. Ezen kívül mindenki számára iránymutatást jelent, aki fontosnak tartja bizonyos univerzális értékek érvényesülését.

70 Bulut Ausztria elleni ügye, 1996. febr. 22-i ítélet, Reports 1996-II, 346.old.

71 Kamasinski Ausztria elleni ügye, 1989. dec. 19-i ítélet, A sorozat, 168.köt.

72 Öztürk Németország elleni ügye, 1984. febr. 21-i ítélet, A sorozat, 73.köt.

73 6185/73. számú kérelem, Dec. 29.5.75, D.R. 2, 68.old.

74 Luedicke, Belkacem és Koc Németország elleni ügye, 1978. nov. 28-i ítélet, A sorozat, 29.köt.

75 12045/86.számú kérelem, Dec. 7.5.87, E.H.R.R. 10.köt.

76 6185/73. számú kérelem, Dec. 29.5.75, D.R. 2, 68.old.

77 Kamasinski Ausztria elleni ügye, 1989. dec. 19-i ítélet, A sorozat, 168.köt.

78 Luedicke, Belkacem és Koc Németország elleni ügye, 1978. nov. 28-i ítélet, A sorozat, 29.köt.

79 Kamasinski Ausztria elleni ügye, 1989. dec. 19-i ítélet, A sorozat, 168.köt.

80 18954/91. számú kérelem, Dec. 21.10.93, D.R. 75, 192.old.

81 2689/65. számú kérelem